

Наталія КРИВЕНКО

ПОЛЕМІЧНИЙ БРЕХТ

Вікторія Борова – Катрін, Валентина Сушко – Кураж у виставі “Матінка Кураж та її діти” Б. Брехта. Режисер – Анатолій Канцедайло, сценографія Івана Шулика. Дніпропетровський український музично-драматичний театр ім. Т. Шевченка, 2002 р. Світлина Максима Сухопара.

Свій 85-й театральний сезон Дніпропетровський український музично-драматичний театр ім. Т.Г. Шевченка відкрив виставою “Матінка Кураж та її діти” за однойменною п’єсою Бертольта Брехта (переклад українською Марка Зісмана, сценічна версія та постава Анатолія Канцедайла, сценографія та костюми Івана Шулика, музичне оформлення Юрія Кутепова, балетмейстер – Валентина Грекова).

56

Поволі опускається прозора завіса-плівка, ніби туманом укриває все, що відбувалося на сцені протягом двох годин. Саме так – крок за кроком, акт за актом – напливало на головну героїню холодне усвідомлення абсурдності війни та немічності людини в боротьбі з її руйнівною силою. Оплакавши загиблих дітей, а з ними і втрачений сенс життя, заради якого жила і за який у свій спосіб зятято боролася, виснажена, але душею незламна і нескорена матінка Кураж самотужки (бо вже нема від кого чекати на допомогу) тягне свій фургон уперед, прямує просто на глядача. Здається, зараз викотить громіздку колісницю в залу, а тоді – кидайся, глядачу, врозтіч! Моторошно – як на тих, хто разом із героїнею вистави пройшов розпачливими дорогами Тридцятилітньої війни XVII століття. Але зненацька щось уривається. На сцені темрява... Завіса торкається підлоги, роз’єднуючи нас із героїнею, а на тому місці, де вона зупинилась, у яскравому промені світла все вище й вище над приголомшеним глядачем

Сцена з вистави "Матінка Кураж та її діти" Б. Брехта.
Режисер – Анатолій Канцедайло, сценографія Івана
Шулика. Дніпропетровський український музично-драма-
тичний театр ім. Т. Шевченка, 2002 р.
Світлина Максима Сухопара.

виникає тінь: жінка піднімає величезного хреста. Це матінка Кураж зводить угору голоблі фургону – символу свого безпритульного кочового життя, страдницької жіночої та материнської долі. А тим часом хрест неможливо й нестримно виростає – от-от сягне стелі театру, проб'ється до самого неба, увіпнеться в кожнісіньку душу важким знаком оклику. Чи питанням? Пауза, що насправді триває якесь мить, здається, переходить у вічність, відкриваючи безмежний простір нашій уяві. А далі – овації, квіти, вечірнє місто... Звичні речі. Щось забудеться у буденних клопотах. Але той хрест (оклик? питання?) підсвідомо зберігатимеш у своєму серці. Це непроминальний слід від доторку справжнього театрального мистецтва.

Вистава за п'єсою німецького драматурга Бертольта Брехта "Матінка Кураж та її діти", прем'єра якої відбулась восени 2002 р., відкривши 85-й театральний сезон, привертає увагу насамперед несподіваними акцентами у трактуванні широко відомого твору. Режисерові Анатолію Канцедайлу вдалося наблизити поетику брехтівського театру до ментальності українського глядача, відійти від раціональної відстороненості, наповнивши кожен сцену особливою емоційністю, почуттями, що захоплювали і змушували публіку переживати події разом з героями. І хоч такий

хід суперечить настановам Брехта – теоретика епічного театру, проте саме співчуття, співпереживання, людської доброти і щирості, вияву відповідальності людини за свої слова та вчинки сьогодні – як ніколи – потребує наше суспільство, і тут уже театр виходить за межі полеміки з Брехтом, вступаючи в діалог із сучасністю. До того ж, сам драматург у приватних розмовах та інтерв'ю неодноразово наголошував на необхідності вільного тлумачення його теорії, зумовленого передусім особливостями світобачення та світовідчуття режисера. Втім, жодна вистава Анатолія Канцедайла не закінчується однозначною відповіддю. На тлі аскетично-суворої, стриманої сценографії вистави характери персонажів позбавлені брехтівської категоричності: ми бачимо живих людей зі складним, неоднозначним внутрішнім світом.

Роль головної героїні – маркітантки Анни Фірлінг, що її усі називають матінкою Кураж, – виконує Валентина Сушко. Психологічно багатовимірний образ у режисерському рішенні й акторському виконанні поєднує широту душі – з меркантильністю, тонкий ліризм – із брутальністю та практицизмом перекупки, жарт – із розпачем, корисливість – із самозреченням, властивим материнській любові. В. Сушко поетизує в своїй героїні материнське начало, високо підносячи його над буденністю й гарячковістю засліпленого війною і сп'янілого від крові світу. Яка сила волі! Зпоміж дійових осіб, охоплених воєнною суєтою і безладом думок, позбавлених сенсу нормального існування, матінка Кураж єдина виділяється тверезим мисленням, здатністю швидко зреагувати на життєві зміни, пристосуватися, вчасно вхопити свій куш – і то задля виживання, аби прогодувати і якомога довше утримати коло себе дітей. Її світ замкнений, та в цьому – особлива принада: попри світові катастрофи найцінніше для неї – її діти. Подеколи кумедна, часом розгублена, але завжди розважлива і мужня героїня В. Сушко викликає прихильність глядача, змушує сміятися і плакати, спільно шукаючи відповіді на одвічні питання про взаємодію добра і зла, особистого і вселюдського.

Мати однаково турботливо оберігає та зігріває своїх – таких різних – дітей. У ролі дочки Катрін – молода актриса театру Вікторія Борова. Всю гаму почуттів німої дівчини бачимо на її обличчі, у жестах, пластиці. Актриса зуміла у цьому образі поєднати дитинну наївність із панічною розтривоженістю воєнного часу. У вирішальні хвилини – не здатна словом попередити, зупинити, відвести трагедію – Катрін-В. Борова, кидається навсідч (здається, ще мить – і нещасну розірвуть емоції, що не мають виходу), хапає за руки, заглядає у вічі, а з її губ зривається надсадний чи то стогін, чи то крик, що ятрить душу. У найкритичнішу мить – усю себе вкладає героїня у передсмертний барабанний дріб, безголосо кричить на гвалт, у нервовому

престо миготять у повітрі її руки (чи тільки дві?), аж поки не лунає фатальний постріл і не завмирає навіки бентежне серце.

Геть не схожі один на одного брати. Старший, Ейліф, – актор театру Володимир Носко – завзятий горлодер і волоцюга, бравий вояк, що заживе слави будь-якою ціною. Молодший, Швейцеркас, – актор Володимир Кравченко – слабодухий, несміливий, але чесний хлопець.

Симпатією обдаровує глядач героїню Ірини Медяник – Іветту Потье. Дарма, що ця повійниця пройшла вогонь і воду, – від її образу віє неймовірною життєспроможністю, оптимізмом, легкістю прийняття життєвих перепадів, ілюзією та надією.

Колоритні образи створили і Григорій Маслюк (Кухар) та Василь Чечот (Полковий священник). Правдиві у своїй природності і простоті, в очікуванні миру і ревній молитві до Бога селяни – Людмила Белінська, Олексій Зеленюк, Володимир Пархомчик, Алла Пуліна.

Активною дійовою особою у виставі є оркестр. Екзальтовано граючи військовий марш, музиканти на чолі з головним диригентом театру Юрієм Кутєповим злагоджено крокують сценою, налаштовуючи глядача на гротескне сприйняття дії. Так розпочинається спектакль. І ще не раз пройдётиме цей оркестр-образ крізь вибухи гармат як супровід поворотів долі того чи іншого персонажа. І щоразу зменшуватиметься кількість оркестрантів, символізуючи смерть, що забирає життя, в ім'я якого нібито й було розпочато війну.

Окреме смислове навантаження у виставі несуть павзи. Камінною нерухомістю зустрічає матінка Кураж смерті своїх дітей. І ця мовчазна застиглість майстерно виявляє сутність героїні: уміння стримати внутрішній біль, приховати страждання, за будь-яких обставин сміливо і рішуче подивитись у вічі життю (минулому, теперішньому і майбутньому) та смерті.

Усе приглушене, стримане у найпотаємніших глибинах жіночого ества знаходить своє вираження у жесті, русі: заломлені руки, судом на обличчі, внутрішній біль, що виливається у надлюдський стогін, коли героїня падає додолу, розпачливо б'ючись об долівку.

Художні деталі, вдало знайдені режисером, підкреслюють риси характерів героїв, загострюють конфлікти та їх розв'язання. Матінка Кураж підходить до мертвого тіла доньки: з глибини сцени ступає важкою ногою, виникає крізь туманну завісу диму, а тоді співає над померлою... колискову! До розстріляного старшого сина наблизитися не наважилась – лише коли тіло понесли ховати, підійшла до

ряднини, якою було вкрито небіжчика, припала, омила слізьми...

Усі події обертаються навколо убогого фургону матінки Кураж: уже й сумніваєшся, чи то вона – його власниця, а чи він владарює над її життям, не лише годусе, а й визначає наступні події.

Та чи не найбільшою несподіванкою у поставі є звучання лейтмотиву – це душевна, тужлива українська народна пісня (запис у виконанні актора театру Миколи Постолаки). Змістом пісня гармонійно вплітається у тканину сценічного твору – йдеться в ній про загублений рід, тугу за батьківською домівкою, плач над сплюндрованою материнською землею. Таким чином стверджується і актуальність п'єси, яку режисер обрав до постави, і стремління театру виходити до вершин світової драматургії, звертаючись до позачасових загальнолюдських цінностей, надбань світової і своєї національної культури.

*Сцена з вистави "Матінка Кураж та її діти" Б. Брехта.
Режисер – Анатолій Канцєдайло, сценографія Івана Шулика. Дніпропетровський український музично-драматичний театр ім. Т. Шевченка, 2002 р.
Світлина Максима Сухопара.*

